

**YUQORI QO‘SHILGAN QIYMATGA EGA BO‘LGAN TOVARLAR
EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHDA ISHLAB CHIQRISH
KLASTERLARINING AHAMIYATI (XITOIY XALQ RESPUBLIKASI
TAJRIBASI MISOLIDA)**

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti

Xalqaro iqtisodiyot va menejment fakulteti

70411101 – Jahon iqtisodiyoti

magistratura mutaxassisligi

Marimova Indira Rasul qizi

Elektron pochta: marimovaindira@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada yuqori qo‘shilgan qiymatga ega bo‘lgan tovarlar eksportini rivojlantirishda ishlab chiqarish klasterlarining o‘rni va ahamiyati Xitoy Xalq Respublikasi (XXR) tajribasi asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, 2024-2025 yillardagi zamonaviy strategik yondashuvlar asosida O‘zbekistonda klaster tizimini eksportga yo‘naltirish imkoniyatlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: eksport, yuqori qo‘shilgan qiymat, ishlab chiqarish klasterlari, XXR tajribasi, iqtisodiy strategiya, sanoat.

Аннотация

В данной статье рассматривается роль и значение производственных кластеров в развитии экспорта товаров с высокой добавленной стоимостью на примере опыта Китайской Народной Республики (КНР). Также освещаются возможности внедрения кластерной системы в Узбекистане на основе современных стратегических подходов на 2024-2025 годы.

Ключевые слова: экспорт, высокая добавленная стоимость, производственные кластеры, опыт КНР, экономическая стратегия, промышленность.

Annotation

This article analyzes the role and importance of production clusters in developing the export of high value-added products, using the example of the People's Republic of China (PRC). The article also explores the potential for implementing cluster systems in Uzbekistan based on modern strategic approaches for 2024-2025.

Keywords: export, high value-added, production clusters, PRC experience, economic strategy, industry.

Kirish

Jahon iqtisodiyotining globallashuvi sharoitida raqobatbardosh tovarlar ishlab chiqarish va ularni xalqaro bozorlarga olib chiqish har bir davlat iqtisodiy strategiyasining ustuvor yoʻnalishiga aylanmoqda. Ayniqsa, yuqori qoʻshilgan qiymatga ega boʻlgan mahsulotlarni eksport qilish orqali iqtisodiy oʻsishga erishish – hozirgi davr talabidir. Ushbu yoʻnalishda ishlab chiqarish klasterlari muhim vosita boʻlib xizmat qilmoqda. Xitoy Xalq Respublikasi aynan shu model asosida yirik iqtisodiy qudratga aylangan mamlakat sifatida eʼtirof etiladi.

Oʻzbekistonda soʻnggi yillarda klaster yondashuvi qishloq xoʻjaligi sohasida keng qoʻllanila boshladi. Endilikda esa bu tizim sanoat ishlab chiqarishi va eksportga yoʻnaltirilgan yondashuv bilan integratsiyalashmoqda. 2024-2025 yillarga moʻljallangan eksportni rivojlantirish strategiyalari doirasida klasterlar asosida yuqori qoʻshilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishni yoʻlga qoʻyish dolzarb vazifalardan biridir.

1. Klaster tizimining nazariy asoslari va amaliy mohiyati

Klaster – bu ma'lum bir hududda joylashgan, o'zaro uzviy bog'langan ishlab chiqaruvchilar, yetkazib beruvchilar, xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar va ilmiy-tadqiqot muassasalarining birlashmasidir. Klasterlar raqobat ustunligini oshirishga, innovatsiyalarni joriy etishga va xarajatlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Klaster yondashuvi orqali:

ishlab chiqarish zanjiri optimallashtiriladi;

mahsulot sifati va texnologik darajasi oshadi;

tashqi bozorlarga chiqish imkoniyati kengayadi;

mintaqaviy iqtisodiyot rivojlanadi.

Ko'plab rivojlangan mamlakatlar, jumladan AQSh, Germaniya, Janubiy Koreya va ayniqsa Xitoy klaster yondashuvini iqtisodiy siyosatining ajralmas qismiga aylantirgan.

2. Xitoy tajribasida ishlab chiqarish klasterlarining rivojlanish bosqichlari

Xitoyda ishlab chiqarish klasterlari 1980-yillardan boshlab «ochiq eshiklar siyosati» doirasida shakllana boshladi. Dastlab, quyi qiymatli mahsulotlar (tekstil, plastik, o'yinchoqlar) ishlab chiqarishga ixtisoslashgan zonalar tashkil etildi. Keyinchalik, yuqori texnologiyali va yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlarga yo'naltirilgan klasterlar rivojlantirildi.

Xitoyda klasterlar quyidagi bosqichlarda rivojlangan:

1-bosqich: Erkin iqtisodiy zonalar tashkil etilishi (1980-1990)

2-bosqich: Maxsus iqtisodiy hududlar va texnoparklar (1990-2005)

3-bosqich: Innovatsion klasterlar va eksportga yo‘naltirilgan sanoat markazlari (2005-2020)

Shenzhen, Guangzhou, Shanghai, Chengdu va boshqa yirik shaharlarda klasterlar yordamida IT, elektrotexnika, mashinasozlik va sog‘liqni saqlash sohalari kuchli rivojlangan.

3. Yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar eksporti bo‘yicha XXR iqtisodiy ko‘rsatkichlari

Yil	Umumiy eksport hajmi (mlrd. \$)	Yuqori texnologiyali eksport (mlrd. \$)	Ulushi (%)
2015	2 275	560	24,6
2018	2 487	732	29,4
2020	2 591	770	29,7
2023	3 380	910	26,9

Manba: Xitoy Savdo vazirligi, Jahon Banki

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, Xitoy eksportining deyarli uchdan bir qismini yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar tashkil etadi. Bu esa mamlakatning intellektual va texnologik salohiyatining yuqoriligidan dalolat beradi.

4. O‘zbekistonda 2024-2025 yillarda eksport strategiyasida klasterlarning o‘rni

O‘zbekiston Respublikasining 2024-2025 yillardagi eksport siyosatida yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar ulushini oshirish ustuvor yo‘nalish sifatida belgilanmoqda. Bu borada quyidagi sohalarda klaster tizimi shakllantirilmoqda:

To‘qimachilik klasterlari: paxtadan tayyor mahsulotgacha bo‘lgan to‘liq zanjir;

Farmatsevtika klasterlari: mahalliy dori vositalari va biotexnologiyalar ishlab chiqarish;

Elektrotexnika va IT klasterlari: “IT Park” va “Digital Uzbekistan 2030” strategiyasi asosida;

Agrosanoat klasterlari: eksportbop qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash.

2024-yilda “Yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar eksportini qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi” tashkil etilishi rejalashtirilgan. Bu jamg‘arma orqali klasterlarda ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar eksporti uchun imtiyozlar, grantlar va infratuzilmaviy yordamlar beriladi.

5. Taklif va xulosa

Xitoy Xalq Respublikasining ishlab chiqarish klasterlari orqali yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlarni eksport qilishdagi tajribasi shuni ko‘rsatmoqdaki, bu yondashuv raqobatbardosh iqtisodiy modelni yaratishda asosiy omil hisoblanadi. Klasterlar mahsulot tannarxini kamaytiradi, innovatsion g‘oyalarni tez joriy qilish imkonini beradi, eksport salohiyatini oshiradi va mintaqaviy iqtisodiyotni uyg‘un rivojlantiradi.

O‘zbekiston uchun bu model katta imkoniyatlar eshigini ochadi. Ayni paytda, yurtimizda mavjud bo‘lgan xomashyo bazasi, yosh va bilimli kadrlar salohiyati, hamda zamonaviy infratuzilma imkoniyatlari klasterlarni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi. 2024–2025 yillarda ishlab chiqarish klasterlarini eksportga yo‘naltirish orqali mamlakatning iqtisodiy barqarorligini mustahkamlash, global bozorlar bilan integratsiyani kuchaytirish mumkin.

Klaster modeli orqali yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar hajmi oshadi, bu esa O‘zbekiston eksportining sifatini va miqdorini oshirishga xizmat qiladi.

Хитойдаги каби sanoat va texnologik zonalarni eksportga yo‘naltirish lozim, bunda har bir klasterning o‘z ixtisoslashgan mahsulot liniyasi bo‘lishi kerak.

Ilmiy-tadqiqot institutlari bilan klasterlar o‘rtasidagi uzviy aloqani mustahkamlash, texnologiyalarni transfer qilish va mahalliyashtirishni jadallashtiradi.

Kichik va o‘rta biznesni klasterlar atrofida shakllantirish, ular uchun moliyaviy, soliq va eksport imtiyozlari yaratish lozim.

“Made in Uzbekistan” brendi ostida yuqori sifatli mahsulotlarni xalqaro bozorlarga olib chiqish, bu borada eksport marketingiga katta e’tibor qaratish zarur.

Xulosa qilib aytganda, ishlab chiqarish klasterlarini yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulotlar eksporti bilan uyg‘unlashtirish O‘zbekiston iqtisodiyotini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqadi. Bu yo‘nalishda Xitoy tajribasi amaliy tayanch sifatida qo‘llanilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

[World Bank - China Export Data](#)

Ministry of Commerce of the People's Republic of China

Porter, M. (1990). The Competitive Advantage of Nations

Presidential Decree of Uzbekistan on Export Strategy 2024-2025 (Lex.uz)

Ministry of Investment, Industry and Trade of Uzbekistan

UNIDO - Industrial Clusters and Export Growth

OECD Economic Survey: China 2023

[Center for Economic Research and Reforms - Uzbekistan](#)